

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dəyərli söz töhfələri bəxş olmuş Dirili Aşıq Qurbanı Türkdillil xalqların ən qüdrətli sənəkarlarından biri, birincisidir. Cəbrayıl rayonu ərazisindəki Diri Dağının ətəklərində bu kənd Xudafərin körpüləri ilə üzbəüz yerləşdiyindən uzaq keçmişdə baş verən olaylardan, Gəncədən Təbrizə üz tutan karvan yolunun varlığından həliyi. Bu kəndin tarixin yaddaşında əbədi olaraq iz salan sakinlərindən biri, fəthlər-fatehi Şah İsmayıl Xətəinin həmmüasiri Dirili Aşıq Qurbanıdır. Şərqi qüdrətli hökmdarı Şah İsmayılın nəinki həmkar, həm də sənətin daşıyıcıları olmuş, şahın dəvətiylə Qurbanı bir müddət sarayda yaşamış, Təbriz, Ərdəbil, Mərənd... toylarında çalib oxumuş, sorağı Türkiyəyə belə gedib çatmışdır. Qurbanı şaha xitabən bir neçə şeirin, Azərbaycan ədəbiyyatında üstündən əsrlər keçib adlarsa da tərəvətini itirməyən ilk "Bənöşə" şeirinin müəllifidir. Qurbanın həmyerliləri olan Cəbrayıl roynunun elm adamlarından filologiya elmləri doktoru, məşhur dilçi-alim Fəzənfər Kazimov aşiqşair haqqında xeyli sayda elmi məqalənin müəllifidir. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Təriyel Abbaslı "Dirili Qurbanının lirikası" mövzusunda

gördü ki təkid edirəm: "Onbeşcə dəqiqə vaxtın var, soruşan olsa məndən icazəsiz şairin şairin yanına keçmişən. Davudun dükanına tərəf gedib, qayıdıram..."

Binanın ikinci qatındakı kiçik bir otağa girməyimlə, spirtin qoxusu məni məst elədi. Şair yanıqlıpaq şəkildə üzünü divara tərəf yatmışdı. Xorultusu hər yana yayılmaqdaydı. Silkələyib oyandırdım, əvvəlcə məni tanımadı... gözlerini ovuşdurandan sonra ərlə dedi:

"Üç dəfə Cəbrayıl gəlmişəm, gözlerim həmişə səni axtarıb, xeyirdimi, nəyə gəlmisən?" Qağa, gəlmişəm səni Mərcanlıya-evimə qonaq aparım, gecə bizdə qalarsan, sabah birlikdə qayıdırıq,-dedim.

-İsmayıl, sən Allah məni yerimdən dəbərtmə, kopoyoğlu ermənilər demişkən Cəbrayıl doğrudan da "kişik Soçiymiş, buranın havasına, suyuna söz ola bilməz... Görmüsən indi nə haldayam, belə vəziyyətdə çölə çıxıb bilmərəm, ayıbdır... - Qağa, ondan gəl belə danışmaq, sabah saat birin yarısında yarıdayam, hazırıqlıq gələcəyəm, qağan səni elə yerə aparacaq özünü də ləzzət alacaqsan. Bəxş, danışdıq ha... heç kimə söz vermə. Yaxşı, şərtləşdik...

HÜSEYN ARIFLƏ İSMAYIL İMANZADƏNİN CƏBRAYIL MACƏRALARI

yazdığı elmi-tədqiqat xarakterli elmi məqaləsi sayəsində istedadlı Dirili Qurbanışünas alim kimi tanınmışdır.

Qırx iki il qabaq bir sıra Cəbrayıl rayon ziyalılarından Təriyel Abbaslı, Şamil Əhmədov, Ədil Şərifov, Kamal Həsənov, Qotxmaz Bayramov, Əlirza Xələfli, İsmayıl İmanzadə, Huriyyət Məmmədov, Gülzar Behbudova... (adlarını unutduqlarım məni bağışlasınlar), o cümlədən rayonun müdrik ağsaqqalları yazılı-şifahi müraciətləri əsasında rayon rəhbəri Fikrət Vəlixanovun mənavi dəstəyiylə respublika mədəniyyət nazirliyi Cəbrayıl rayon Mərkəzində"Aşıq Dirili Qurbanı saz-sz bayramı" deviziylə möhtəşəm bir sənət bayramı keçirməyə razılıq verildi.

Respublika Mədəniyyət Nazirliyinin mənavi dəstəyiylə tədbirin ən münasib məkanında, o vaxtkı M.Qorki adına 1 saylı şəhər orta məktəbinin (təhsil ocağı indi Akademik Mehdi Mehdi-zadənin adını daşıyır) böyük idman meydançasında keçirilməsi nəzərdə tutulduğundan yüzlərlə əmək adamı bayramqabağı hazırlıq işlərinə cəlb olunmuşdular. Respublika Aşıqlar Birliyinin sədri Hüseyn Arifin və şəhər rəhbəri Fikrət Vəlixanovun rəhbərlik etdikləri bayram töreninin sorağı ölkəmizin sərhədlərini də keçərək hər yana yayılmışdı. Respublika Mədəniyyət Nazirliyinin meydan tamaşaları üzrə mütəxəssisi Abdulla Qurbanı səhərdən axşamədək iş başındaydı. Bir neçə gün ərzində tədbirin keçirilməsi nəzərdə tutulan meydanın bir tərəfində hər iki Xudafərin körpüsünün maketi hazırlanmış, 3 min nəfərin əyləşməyi üçün pilləvari oturmaqalar düzəldilmiş, Şah İsmayıl Xətəinin, Dirili Qurbanın həyat və əməli fəaliyyətlərindən, rayonun tarixindən bəhs edən iri lövhəciklər göz oxşayırdı.

Həmin günlərin birində Hüseyn Arifin şəhərə gəldiyini eşidən kimi şəxsi minik maşınımın əyləşib rayon mərkəzinə üz tutdum. Bayrama hazırlığın gətirdiyi yerə çatıb görülən işlərə xeyli tamaşa etdim. Saat təxminən 2-nin yarısında Hüseyn müəllimin sorağıyla rayonun ikimərtəbəli mehmanxanasına getdim. Maşımı yan küçədə dayandırıb içəri keçdim. Mehmanxananın direktoru Qara kişi qarşımı kəsib: "Rayon rəhbərinin tapşırığıdır, atam da dirilib gəlsə, onu şairin yanına buraxa bilmərəm"-dedi. Tanış olduğumuzu desəm də inadından dönmədi. Qara kişi xətrimi istəyən adamlardan biri idi,

Axşamüstü evə qaydan kimi sabakı qonaqlığın tədarükünə başladım. Əvvəlcə bağçamdakı ağaclardan nar, üzüm, alma, armud, əncir, gavalı, zoğal (hərəsindən qədərincə), sonra həyatimdəki dirrikdən xiyar, pəmidor, acı və şirin bibər, nanə-reyhan yığıb həyatın bir küncünə qoydum. İki iri xoruz beçəsini soyutdurub, üçüncüsünü əmcək yağında qızartdım. 5 büküm yuxa çörəyi bükürdüm. (Mərcanlının yuxa çörəyinin dadı dillərdə gəzirdi.) Qardaşoğluna maşınımı verib bacımğıldən bir qab-dolusu motal pendiri, (Bacım Ceyranın yoldaşı Musa kişi kolxoz çobanıydı) Bir litr də qoyun qatığı gətirdim. Evimin üst qatındakı balaca iş otağımdan da iki yarım litrlik tut araqını əlimə alıb aşağı düşdüm. Maşının yükünə bir palaz, üç döşəkçə, sabun, əl-üz dəsmalı, cürbəcür ölçüdə qab-qacaq yığıdım. Səhər tezdən söyuducudakı yer-yeməyi də yükünə qablaşdırıb saat 11-ə işləmiş yola çıxdım. (Evimin darvazasından rayon mərkəzinə 25 kilometr idi...)

Hüseyn qağa məni mehmanxananın həyatında qarşılayıb: "Katib tezdən Bakıya-plenuma yola düşüb. Keyfdəyik ey, İsmayıl keyfdə, deyib əlini küreyimə vurdu. Ancaq sənə indiyəcən deməmişəm, özümle öz işçilərimdən bir ceyran gətirmişəm. Elə bildirdim Cəbrayıl şəhəri böyük bir yerdə, buraya gələndən sonra tək adamı yox ey, burdakı itlər də məni tanıyır. Özüm bir yana, sənə halına acıyıram, burda sevgilin zədin olmamış olmaz, bəs onunla necə görüşürsən? -"Narahat olma Qağa, Hadrut qulağımızın dbində deyilmi? Lazım olanda oraya üz tutur, səssiz-səmirsiz də geriye qayıdır, dedim. Sağ əlini Xan Çınarın böyründə dayanmış "Qaz-24" markalı maşına tərəf uzadıb, mənim xidmət maşınımıdır. Ancaq sürücü köpəyğunun lap yekəsidi. Mənim hər addımımı güdür, nə görə aparıb arvadımın ovcuna qoyur. Neçə dəfə işdən qovmaq istəsəm də Məleykə mısırmıqın salayıb deyib ki, o mənim yetimimdir, onunla işin olmasın...

-Gəl belə danışaq, sən bir az səbr elə, qoy o gədənə gəder-gəlməzə göndərib birazdan qayıdıram. Ondan sora hara deyirsən gedək...

Hüseyn müəllimin gedib qayıtmağı heç beşon dəqiqə çəkmədi: "Köpəyğunun başını piyləyib Ağdama, şəhərin karlı kişilərindən biri olan rayon KTİH-nın sədri Zeynal Məmmədov evinə göndərdim. Məktub yazıb bildirdim ki Cəbrayıldakı tədbir başa çatandan sonra Məleykə və qızım Zöhrəylə 5-10 günlük Şuşadakı sanatoriyalardan birində dincəlmək istəyirəm. Bizə orada münasib bir otaq saxlat. Gədəyə də tapşırıdım ki lətifəsi Zeynal müəllimdən uzaq, tələyə baş çəkən çaqqal kimi üstümə qayıtma. Axşamı Ağdamda qal, sabah geri qayıdarsan. Hüseyn müəllim mehmanxananın alt qatındakı otaqlardan birindən çıxan gözəl və çox yaraşlıq qadınla gəlib maşının arxa oturmaqlarında əyləşdilər. Maşını tərpətmək istəyəndə geryə qanrılıb:- Qağa, hər şey üreyinizcə olacaq. Bircə Şuşə şampən kəmdir, dedim məsləhətləşib, sonra alım, nə deyirsiniz? Hüseynəndən qabaq qadın dilləndi, Çox yaşlı olar, get al gətir! Maşından düşüb Davudun dükanından bir şüşə qırmızı şampən şərabı alıb gətirdim...

"HÜSEYN ARIFLƏ İSMAYIL İMANZADƏNİN CƏBRAYIL MACƏRALARI

(əvvəli 8-ci səhifədə)

Şəhərin üst tərəfindəki yolla ermənilərin Hərkül kəndinin yanından keçib, bağlı-bağatlı, dumduzu bulağı olan bir yerdə maşını saxlayıb qadınla birlikdə yükü süfrənin üstünə yığdıq. Hüseyn müəlim bir az təşvişə: "İsmayıl buralar sakitlikdimi, üstümüzdə adam-zad gəlib çıxmaz ki...dyəndə,-arxayın olun, quş-quşluğuyla buralara səbəbilməz,-dedim. Açıq hər ikisinin qırımlarından hiss etdimki ba allı-guşədə həstətlərinə son qoymaq, illər ayır ı kimi bir-birlərinə sarılmaq istəyirlər. Dedim, qağa, yaxındakı erməni kəndlərindən birində tanışım var, siz axayınca işinizi görün mən 45-50 dəqiqəyə qayıdacağam. - Yaxşı ələyirsən, get, baş çək, ancaq bu dəyuslara inanma ha...hamısı zatıqırıq köpəyüşəğidir...

Onları ikilikdə qoyub, maşınla iki-üç kilometr aralanandan sonra gül-çiçəkli bir yamacdan xeyli çiçək yığıb dəstə bağladım,, sonra da kürəyimi sal bir daşa söykəlib mürgüləməyə çalışdım.. Oyananda verdiyim vəddən bir saata yaxın vaxt keçdiyini görüb geri qayıtdım...

Ayaq üstə sərv boylu sarıyanız gəlin çiçək dəstəsini sinəsinə sıxaraq: Şair sovratın əvəz siz qalmayacaq ha... İnşallah, nə vaxt Bakıya gəlsən, səni ötən il erindən boşanmış bir cavan

aşığımızla tanış edib görüşdürəcəyəm deyib şaqqanaq çəkdi. Hüseyn müəllim də ona qoşuldu: Cavan şair dostumun könlünü almaq savab işdir. Gördünmü o bir həftədən sonra dağlar qoynunda bizim həsrətimizə necə son qoydu. Gəlin ortalıqda keklik kimi süzür yeməkləri süfrəyə düzür, arabir də deyib gülürdü. Hiss etdim ki hər ikisi dillərinə gətirməsələr də onlarçün yaratdıqı "xudmani şəraitçün" baxışlarıyla məni öpüb-oxşayırlar. Tut arağı ilə dolu butulkalardan birinin qapağını açıb ağzıköbəli 100 qramlıq (əslində stəkanın tutumu 80 qram idi) şüşələrə araq süzdüm. Şampan butulkasını da o qaydada açıb başkəbəli 200 qramlıq stəkanı doldurdum. (Evdən rumka və bakal gətirməmişdim).

-Hüseyn Qağa, bizim gözəllər-gözəli Cəbrayılıma xoş gəlmisiniz, xanım... (adını bilərək-dən yazmıram, hələ yaşayırdı) qədəmləriniz sayalı-düşərlə olsun,-deyib,- stəkanı başıma çəkdim. Xanım da şampanı ləzzətlə nuş edib, stəkanı yerə qoydu. Hüseyn qağam arağı çox əzablı bir gedişlə içib dedi: " İsmayıl, bu hara məhsuludur, araq da bu qədər tünd olarmı? Dedim: "Qağa, öz bağimdakı şah tutların məhsuludur. Bacoğlum Kamala demişəm ki mənə çəkdiyin araq 80-82 dərəcədən aşağı olmasın. İkinci bədələri bir neçə söz deyəndən sonra başımiza çəkdik. Hü-

seyin qağa tutovkayla "tez" dostlaşdı: "Vallah, billah bizim Qazağın "başıxamırlısı" Cəbrayıl tutovkalarının heç səmtinə də gələ bilməz.... Dördüncü sağlığı yenə də mən dedim, xanımın şərfinə. Təkcə tələm-tələsik yeyib-içmir, ordan-burdan söbət edir, Hüseyn müəllim maraqlı lətifələr söyləyib üzümüzü güldürür. xanım meyvələri doğrayı yerbəyer edirdi.

Məclisə "ağalıq etməyi" əldən vermədiyimi görüb, Hüseyn qağa axı ki "üsyana" qalxdı: - İsmayıl, niyə qərrib basanlıq edirsən, qonaq olsa da bizim dəyiləsi sözüümüz də var axı! - Buyurun Qağa, bundan sonra söz sizdədir. Əvvəlcə üzümə maraqla-təbəssümlə baxdı, sonra sözə başladı: "İsmayıl, sən ədəb-ərkanlı, mərd oğlansan, Yadımdadır, Nüsrətlə üçümüz çörək yeyəndən üreyimə yatmışan. Başqaları kimi dostluqdan-tanışlıqdan sui-istifadə edib bircə dəfə də üstümə qaçmamışan. Mənlikli, qürurlu söz adamısan, indi belələrini gündüz əliçıraqlı gəzənsən də çətin taparsan...İstedadlı, ağıllı, dərəkəli və şöhdəndən gen gəzən şairənsən və nəhayət çoxbilmiş adamsan, yoxsa başqaları kimi elini-obasını atıb şöhrət dalınca Bakıya qaçıb orda-burda veyillənməzdin. Əgər bu araq bizim Ağstafada olsaydı, cavanlıqda mən də sənin kimi evimdə oturub, arağımı içib şeirimi yazardım... Cəbrayıl camaatı sadə, qonaqsevər insanlardır. Sizin Bö-

yük Mərcanlılarsa bu sırada lap qabaqda gedir. Cəbrayılıların, sənin, özümüzün şərfinə!..

23 oktyabr 1983-cü ildə Cəbrayılın meydan və küçələri Göyçədən, Borçalıdan, Şəkiddən-Şirvandan, Laçından-Zəngəzurdan, Gəncə, Kəlbəcər, Gədəbəy-Tovuz, Qazax, Şəmkir... aşqlarının çalib-çağırdıqları el şənliklərini xatırladırdı.

Tədbirin keçirildiyiyr səmtə gedən yolda isə manqallar tüstülənir, samavarlar pıqqapıq qaynayır, xörək qazanlarınınsa sayı-hesabı yox idi. Mən həyatımda ucqar bir rayon mərkəzində keçirilən belə möhtəşəm el şənliklərinə çox az rəsət gəlmişəm. Ulu Tanrı Dirili Aşq Qaurbaninin xətişəsini yaşadanları var ələsin! İnşallah, gün o gün olsun ki bizim zəfər sevincli Cəbrayıl da bundan sonra da Dirili Dədə Qurbaninin şərfinə yenidən saz-söz bayramı keçirilsin! Özü də əzəlindən də möhtəşəm!...

P.S. Əfsuslar olsun ki həmin el şənliyindən bəhs edən foto-şəkilləri axtarıb tapa bilmədim. Yəqin ki bizim rayon qəzetinin arxivində xeyli sayda nümunələri qalıb. Həmin ərəfədə kələmə aldığım "Məhəbbət Əfsanəsi" adlın hekayəm el şənliyindən mənə qalan söz sovratımdır.

İSMAYIL MƏRCANLI İMANZADƏ